

На підставі наявності у того чи іншого тексту вербальної, візуальної та/або аудіальної складових зроблена спроба створення класифікації текстів. Виявлено, що найбільш характерними для інтернет-простору видів терапевтичних текстів є вербальні, вербально-візуальні та вербально-візуально-аудіальні.

Ключові слова: терапевтичний текст, терапевтична метафора, інтернет-комунікація, полікодовість, гіперпростір.

A. Smolyanskaya, Stud.

Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Therapeutic text in Internet-space: types and functioning features

This article is devoted to the research of therapeutic texts in the Internet, namely in social networks, blogs, sites and forums. Main features of these therapeutic texts are connected with polycoding and hypertext. An attempt has been made to classify these texts taking into account verbal, visual and/or audial components. Verbal, verbal-visual and verbal-visual-audial texts are analyzed as the most typical of Internet therapeutic texts.

Keywords: therapeutic text, therapeutic metaphor, Internet-communication, polycoding, hyperspace.

УДК 81'23: 159.964.225

І. В. Смуциньська, д-р філол. наук, проф.

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ЗАПОЗИЧЕННЯ З КЛАСИЧНИХ МОВ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Статтю присвячено процесу запозичення з класичних мов до французької мови, який триває. Аналізуються специфіка і основні сучасні тенденції. Особливу увагу приділено видам запозичень, їх моделям і процесу асиміляції.

Ключові слова: запозичення, класична мова, латинізм, грецизм, французька мова.

Осмилення основних тенденцій у дослідженні і відтворенні в перекладі лексичного потенціалу романських мов, не може, на нашу думку, відбуватися без **звернення до класичних мов**, давньогрецької і латини, які зробили великий внесок як у розвиток лексичних систем романських мов взагалі, так і їх дериваційних можливостей, термінотворчого потенціалу зокрема.

Класичний фонд, представлений у французькій мові, є одним з найбагатших:

– 3000 слів – запозичено з латини (за даними З. Левіта [L'ivite 1963, 67], навіть можна говорити про прошарок латинізмів більший, ніж 5000 слів),

– 500 слів – з давньогрецької,

– у той час коли всі романські мови, взяті разом, дали приблизно 1800 слів (найбільше – італійська, біля 1000 слів, що пов'язано з історичними подіями, Італійськими війнами XVI сторіччя зокрема). Крім того, за даними П. Гіро (на 1971 рік), французька мова запозичила багато з англійської мови – приблизно 700 слів (зрозуміло, що на сьогодні присутність англо-американізмів набагато вища, вже говорять про прошарок, більший ніж 1500 слів), і з німецької – біля 170 слів. Внесок інших мов, як індоєвропейських, так й інших сімей, у збагачення французької мови не такий помітний, хоч, як зауважує Ж. Марузо, загалом запозичено слів більше ніж з 60 мов світу.

Отже, навіть такий невеликий кількісний аналіз свідчить про **значний вплив класичних мов на словник французької мови**. Безумовно, в першу чергу йдеться про **вплив латини**, однак, як свідчить наш аналіз, у багатьох слів, які вважаються запозиченими чи успадкованими від латини, **прослідковується грецька основа**, наприклад:

– *histoire* (XIIIe s.) < lat. 'historia' < gr. 'historia',

– *carotte* (XIVe s.) < lat. 'carota' < gr. 'karφton',

– *hūpatique* (XIIIe–XVe s.) < lat. 'hepaticus', d'origine grecque (P. Robert).

Цей вплив можна пояснити перш за все тими **функціями**, які виконували (і продовжують виконувати) класичні мови, їх роллю у словотворчих процесах молоді романської мови:

– класичний елемент допомагає у **процесах номінації**, утворивши велику кількість загальноновживаних слів, як конкретних, так і абстрактних як-от: *action, autoritū, examen, famille, politique, etc.*,

– класичні елементи стали **основою для творення французької терміносистеми**, утворивши багато термінів, які з часом стали

інтернаціональними, типу: *chlore, contrat, discipline, doctrine, euphorie, sūrum, virus, xūnisme, etc.*,

– крім того, класичні мови надали багато **твірних елементів** – як префіксоїдів, суфіксоїдів, так і коренів – для власної деривації та словоскладання (за даними французької дослідниці С.Керен [Қуйгін 2001], у французькій медичній термінології зареєстровано 249 греко-латинських слів-гибридів типу *gastro-entūrite*, що з'явився у 1823 році).

Серед найуживаніших і сьогодні **грецьких формантів**, які здебільшого є інтернаціональними, можна назвати перш за все такі:

a-, an- ("absence de, privation, nūgation"): *amoral, asymūtrie, anesthūsie,*

aero- ("air"): *aūronaute, aūrogare, aūrodynamique,*

agro- ("champ"): *agronome, agrochimie, agro-alimentaire,*

amphi- ("autour, doublement"): *amphithūstre, amphibie, amphibologie,*

ana- ("rūpūtition" ou "effet contraire"): *anaphore, anachronisme, anaphylaxie,*

anti- ("contre, opposition"): *antisocial, antirides, anti-amūricanisme, antidrogue, anticonstitutionnellement, antiroman, antimatiure,*

apo- ("ūloignement"): *apogūe, apogamie, apophonie,*

archi- ("au plus haut degrū, supūrioritū"): *archifou, archimillionnaire, architecte,*

auto- ("soi-mkme"): *autosuggestion, autocrate, autoportrait,*

cata- ("de haut en bas"): *catastrophe, catatonie, catacombe,*

dūm(o)- ("peuple"): *dūmocratie, dūmocrate, dūmographie,*

hūma-, hūmato-, hūmo- ("sang"): *hūmarthrose, hūmatologie, hūmatome, hūmoglobine,*

hūmi- ("demi", "a moitiū"): *hūmisphure, hūmitropie, hūmicycle,*

mūta- ("aprus"): *mūtaphysique, mūtonymie, mūtaphore, mūtamorphose,*

para- ("voisin de" ou "protection contre"): *paralangage, parapluie, parachute,*

syn-, sym-, syr- ("avec"): *symbiose, synthuse, sympathie, synonyme,*

tūlū- ("de loin, a distance"): *tūlūphone, tūlūpathie, tūlūvision, tūlūcommande, tūlūcommunication, etc.*

І знову ж таки, як зауважується в словникові "Le Petit Larousse", **число грецьких префіксоїдів, а це 240 одиниці, значно перевищує латинські** (51 префіксоїд). Грецькі префіксоїди слугують найчастіше для творення "наукових" слів та термінів. Наприклад, надзвичайна кількість медичних і лінгвістичних термінів була сформована з "грецьким" елементом:

termes médicaux: *anémie, anesthésie, antidote, antiseptique, apathie, asphyxie, arythmie, atonie, cataracte, diabète, diagnostic, dysenterie, épidémie, épiderme, épilepsie, hypotonie, hypostase, paralysie, para-otite, etc.*,

termes linguistiques: *anacoluthie, anaphore, antithèse, catachrèse, dialecte, épigramme, épithète, euphémisme, hyperbole, métaphore, paralinguistique, paralogisme, périphrase, paronyme, synonyme, syntaxe, etc.*

Назвемо також серед найпродуктивніших такі грецькі префіксоїди як **dys-, ёpi-, hyper-, hydro-, hypo-, macro-, mёga-, micro-, miso-, mono-, morpho-, myo-, photo-, poly-, zoo-** і багато інших, завдяки яким було створено багато **гібридних форм**, коли грецький формант приєднався до французької основи; при чому не всі вони мають термінологічний характер: *hypersensible, amoral, archifaux, anti-flamme, (le personnel) paramédical, etc.* (те ж саме можна сказати і про латинські форманти, наприклад, **super-**, який утворив численні розмовні форми типу *super-chic, super-sympa, super-chouette*). Однак, як, наприклад, зауважує О. Андрієвська [Andrievska 1958, 55], префікс **dys-** (*dystrophie*) вживається виключно для творення медичних термінів.

Як свідчить аналіз, перше місце по праву належить префіксу **anti-**: словник "Le Petit Robert" 1987 року зафіксував більше 200 слів, належних як до наукової чи технічної, так і політичної сфери: *antibiotique, antiblocage, antibruit, antiatome, anti-allergique, anti-américanisme, anti-bloc, anticolonialisme, anticonformisme, antienzyme, anti-terroriste, antigrippe, antibactérien, antimissile, anti-altruiste, anti-agression, anti-mémoires, etc.* Хоча, за даними проф. Р.А.Б удагова, не зважаючи на широке використання цього префікса в літературі XVIII століття, він був категорично не прийнятний Французькою академією, яка зафіксувала його лише у 4-му виданні свого Словника у 1762 році.

Як вже зазначалося раніше, дослідники, як правило, звертають увагу на дві категорії терміноелементів класичного походження – **ініціальні** та **фінальні** (див., наприклад, дисертаційне дослідження І.Вакулик [Вакулик 2004]. Французький матеріал також показує надзвичайну морфологічну вартість як **грецьких суфіксоїдів**:

- algie** (*le sens de "douleur"*): *nŷvralgie*,
- archie** (*"commandement"*): *hiŷrarchie*,
- cosme** (*"monde"*): *macrocosme*,
- crate, -cratie** (*"pouvoir, force"*): *aristocrate, ploutocratie*,
- doxe** (*"opinion"*): *paradoxe*,
- drome** (*"course"*): *hippodrome*,
- gramme** (*"un ŷcrit"*): *tŷlŷgramme, logogramme*,
- logue** (*"qui ŷtudie, spŷcialiste"*): *astrologue*,
- graphe** (*"qui ŷcrit"*): *dactylographe*,
- manie** (*"passion, obsession"*): *anglomanie, etc.*,

так і **латинських суфіксоїдів** :

- cide** (*"qui tue"*): *infanticide*,
- cole** (*"relatif a la culture"*): *vinicole*,
- fure** (*"qui porte"*): *mammifure*,
- forme** (*"qui a la forme de"*): *filiforme*,
- grade** (*"qui marche"*): *plantigrade*,
- vore** (*"qui se nourrit"*): *carnivore, etc.*

Як вірно стверджує І. Вакулик [2004, 15], фінальні терміноелементи класичного походження у поєднанні з ініціальними терміноелементами класичного походження створюють каркас моделей сучасних термінів. Однак не варто забувати, що і так звані **медіальні** елементи часто слугують основою для термінологічних новотворів, наприклад:

- **critique** (від грец. *Kritikos*, через латину) дало основу для Кантівської доктрини *criticisme*,
- **crystal** (від грец. *Krustallos* "лід", через латину), визнане найгарнішим французьким словом, утворило *cristallerie*,
- назва хвороби *virose* утворена у 1953 році від *virus* та *-ose*,
- **vitamine**, створене у 1912 році Казиміром Функом, і яке вважається запозиченням з англійської, промовисто показує латинську основу *vita* ("життя") тощо.

Складні гібридні форми утворюються не тільки "*симбіозом*" (термін П. Гіро) класичного і французького елемента, але, як свідчить сучасний матеріал, активно продовжується термінотворення через "класичні" моделі: *грецький + грецький, латинський + грецький, латинський + латинський елементи*. Наприклад, *empiriocriticisme* чи *bigame*.

Якщо поєднуються більше ніж два елементи як-от *ÿlectro-encÿphalogramme*, де фігурує одне латинське слово і два грецькі корені, чи *biotechnologies* (три грецькі корені), чи *gastro-entÿrologie* (*gastro-* + *entÿro-* + *-logie*), французькими дослідниками (G.Ferdinãe) був запропонований термін "*mot-pantalon*", однак не можна сказати, що він прижився і є поширеним.

Проблеми аналізу слів з класичними елементами, як нам здається, можуть звестися до трьох основних:

– по-перше, у таких запозичень, як правило, втрачена "внутрішня форма", виникають проблеми її правильної інтерпретації, що посилюється тим, як вже зазначалося раніше, що часто грецький формант запозичувався через латину і сьогодні може розпізнаватися як латинський, наприклад: *mÿlomane*, утворене від *mÿlo-* (*gr. 'mÿlos', "chant"*) та *mania ("folie")*, однак сам елемент *mÿlo-* визнається і грецьким і латинським (P. Robert),

– по-друге, заважає поява так званих "*псевдолатинізмів*" чи "*псевдогрецизмів*" як, наприклад, *harmonium*, створене у 1840 році майстром органів Дебенном; чи *vulgum pecus ("прості смертні")*, що з'явилося у 1890 році; чи *logarithme*, створене шотландцем Непером у 1614 році від *грец. logos ("rapport")* та *arithmos ("nombre")*, чи *panorama* – англіцизм, створений Баркером у 1787 році від грецьких *pan ("tout")* та *orama ("vue")*,

– по-третє, існування так званих "*етимологічних дублетів*", що походять від одного латинського слова типу *integrum* → *entier – intugre*, чи від акузативу та номінативу того самого слова як-от: *homo* → *on, hominem* → *homme*, що, як результат, призводить до появи синонімії, омонімії, конверсії, зміни семантики і стилістичного регістру.

Нарешті, **визначення часу входження** запозиченої лексеми теж може створювати певні проблеми для точного аналізу. Як відомо, для французької мови, яка, як вважається, народилася

у IX столітті, все, що взято з народної латини, є "джерелом", а все, що з'явилося після IX століття, є запозиченням, однак словники, як правило, фіксують дату письмового джерела, де це слово вперше зустрілося, і що не сприяє чіткому розмежуванню усної/письмової форм. Щодо грецьких слів, то тут йдеться, як правило, про *письмовий шлях запозичення*, у більшості через посередництво латини, що теж не завжди дозволяє встановити більш точну дату. Так, як вже зазначалося, у багатьох слів як-от *académie, emblume, ÷cole, alphabet, ÷glise, cathedra, fanatique, lynx, sophisme* прослідковується грецька основа.

Історично цікавим фактом є те, що греки з'явилися біля узбережжя Галлії у VI столітті до н.е., заснувавши багато колоній, таких як *Марсель, Ніцца, Монако*, однак, як зауважує В. фон Вартбург [1967, 17–18], їх цікавили не землі з місцевим населенням, а море, вони не хотіли туди нести "цивілізацію", розділивши, наприклад, Марсель муром на дві частини – для себе і для місцевих. Тим не менш, за словами того ж Вартбурга, такі усні запозичення збереглися у провансальській мові, як наприклад: *dōta "toit plat" > doma "coupole" > fr. dфте.*

В основному, вважається, що:

– IX–XV століття і далі – період запозичень з латини,

– *XIV–XVI століття – період інтенсивного запозичення з грецької*, часто завдяки діяльності перекладачів, що інтенсифікувалася у цей час: *agent, animer, circuler, comédie, ÷corer, etc. (N. Oresme), attribuer, classe, efficace, femelle, hūros, etc. (P. Bersuire).*

Однак, як ми зауважували раніше і як свідчить аналіз, пряме запозичення з грецької активно продовжується і у наш час: *ascospore ("spore de champignon", XXe s.) < du grec 'ascos' ("outré") et 'spore'; aviation, tūliphone, vidūothuque, photographie, etc.*

Повертаючись до ролі і функцій класичних мов, перш за все, латини, зауважимо, що вони часто ставали *мовами-посередниками*, і власне завдяки ним багато слів потрапили із східних мов до романських, наприклад:

(арамейська) *abba* ("батько") > грецька > латина 'abbas' > франц. *abbй*,

(іранська) *tigre* > грецька > латина 'tigris' > франц. *tigre*.

Через середньовічну латину до французької мови прийшло багато арабських слів, серед них *alcool, algubre, sirop*. З давньоєврейської прийшла назва свята *Pvques*, що етимологічно означає "passage" тощо.

Цікаво відзначити також, що французька мова, запозичивши велику кількість латинських слів, сама стала мовою-посередником для їхньої передачі в інші європейські мови, зокрема українську: за даними І.Вакулик [2004, 15], шлях **лат.** > **фран.** > **укр.** пройшли такі слова як *акциз, альтернатива, арбітраж, баланс, дисконт* й інші.

Щодо **особливостей їхньої асиміляції та акомодациї**, можна зауважити таке:

1) численні слова і вирази залишилися на письмі без змін (*alibi, album, veto, duo, aquarium, primo, secundo*), зокрема у французькій юридичній мові: *persona non grata, de jure, de facto, a priori, desiderata (pl.)*, хоч усно могли змінити вимову: *maximum, minimum [m]*, крім того запозичуються і скорочення: *NB (nota bene), PS (post scriptum)*,

2) відбулася зміна *y > i* : (*lat.*) *crystallis > cristal*,

3) деякі слова на письмі отримали діакритику: *mūmento* ("souviens-toi!"),

4) граматично, отримали артикль чи прийменник: *au verso, au recto*,

5) фонетично отримали французький окситонний наголос: *'lineus > linge, 'mobilem > mobile*,

6) відбувається відкидання латинського закінчення: (*gr.*) *kritikos > (lat.) criticus > critique, crimen* ("звинувачення") > *crime* ("злочин"), хоч певний період могли співіснувати дві форми: *criture (gr > lat)* та *critūrium (vx)*,

7) *a* кінцеве > *e* : *natura > nature, rosa > rose*,

8) францизація суфіксів: *-alis > -al (capital), -ilis > -il (civil), -udo > -ude (solitude), -ablis > -able (capable)*,

9) спостерігається зміна морфологічних категорій (роду, числа, відмінка (номінатив / аблатив), зокрема у значній кількості слів такі процеси відбулися у XVII столітті: *ūpithute (f)* (< *lat. gram.* < *d'or. gr.*) до XVII століття був чоловічого роду,

10) нарешті, численними є випадки стягнення латинських виразів у слово, найчастіше через еліпсис, або навіть творення слів від виразів: *album amicorum* > *album*, *data littera* > *date*, *ab oculis* > *aveugle*, *hic est questio* > *hic*, *si vis pacem, para bellum* (" *si tu veux la paix, prépare la guerre* ") > *parabellum* (XX см., з нім.), *parum affinis* (" *qui a peu d'affinité* ") > *paraffine* (1832),

11) як вже зазначалося, часто спостерігається втрата "внутрішньої форми", зокрема грецького походження (див. також приклади наведені вище): *parasite* (1500) < *lat. parasitus* < *gr. parasitos* < *sitos* (" *nourriture* "), *avias* (" *oiseau* ") > *avion*,

12) крім того, часто спостерігається звуження чи розширення значення: *capitalis* (" *relatif a la tkte* ") > (*financ.*) *le capital*.

Нарешті, відзначимо і той факт, що не тільки змінюються класичні елементи під впливом мови-реципієнта, вони теж у свою чергу можуть впливати на характеристики мови, яка їх прийняла. Так, можна сказати, що під впливом запозичень з латини змінилися і певні фонетичні норми французької мови: сполучення [st], [sn], [sk], [sp], які були неможливі у старофранцузькій мові через появу протези (*scola* > *ïcole*), стали загальноприйнятими у сучасній французькій мові: *stimuler*, *statue*, *spectacle*, *spïcial*, *scandale*, *stable*, *stade*, *etc.*

Таким чином, можна зробити висновок, що використання сучасними романськими мовами словотворчого і термінотворчого потенціалу класичних мов виступає важливим фактором їхнього збагачення і розвитку. Це пояснюється перш за все тим, що класичні мови впродовж багатьох століть спричиняли культурний вплив на європейські мови, а латинська мова і на сьогодні вважається мовою-еталоном в світі. І як свідчить проведений аналіз, цей процес "впливу" не припиняється і у наш час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вакулик І. І. Запозичення з класичних мов у науковій термінології сучасних європейських мов: автореферат ... канд. філол. наук 10.02.15 – загальне мовознавство. – К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2004. – 20 с.

2. Andrievska A. Cours de lexicologie franzaise. – Kiev : L'Universitï de Kiev, 1958. – 139 p.

3. Lïvite S. N. Cours de lexicologie franzaise. – Mïnsk : Мин-во образования БССР, 1963. – 136 p.

4. *Quirin S.* Emploi de termes hybrides gréco-latins dans le langage médical // www.erudit.org 2001.

5. *Wartburg W.* Evolution et structure de la langue française. – Berne : Editions A. Francke, 1967. – 294 p.

Стаття надійшла до редакції 18.04.15

И. В. Смушинская, д-р филол. наук, проф.
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

Займствования из классических языков во французском языке: основные тенденции

Статья посвящена процессу заимствования из классических языков во французский язык, который активно продолжается и в наше время. Анализируются его специфика и основные современные тенденции. Особенное внимание уделяется видам заимствований, их моделям и процессу ассимиляции.

Ключевые слова: заимствование, классический язык, латинизм, грецизм, французский язык.

I. Smushchynska, Dr. Philol. Sci., Full Professor,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Borrowings from classical languages into French: the main trends

The article deals with the continual process of borrowings from classic languages into French. The specific character and the main modern trends are analyzed. The types of borrowings, their patterns and the process of assimilation are in the focus of attention.

Keywords: borrowings, classical language, Latinism, Grecism, the French language

УДК 81'23: 159.942

О. С. Снитко, д-р філол. наук, проф.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

АУДІОВІЗУАЛЬНІ ОБРАЗНІ ЗАСОБИ СУГЕСТІЇ В ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ: СТРАТЕГІЇ ВИКОРИСТАННЯ

У статті аналізуються особливості реалізації та сугестивний вплив аудіовізуальних засобів комунікації в електронних ЗМІ. Аудіовізуальні засоби взаємодіють із вербальними, утворюючи гібридні канали передачі інформації і забезпечуючи прогнозований прихований вплив на психіку лю-